

Lausunto

04.03.2022

VVTDno-2022-21

Asia: VN/25041/2020

Henkilötunnusjärjestelmän uudistamista koskevat säädös- ja muut ehdotukset

Luonnos hallituksen esitykseksi

Yleiset huomiot esityksen tavoitteista

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää esitystä ja sen tavoitteita yhdenvertaisuuden näkökulmasta oikeasuuntaisena. Esityksen tavoitteiksi ilmoitetaan muun muassa henkilötunnusjärjestelmän uudistaminen mahdollistamalla henkilötunnuksen myöntäminen ulkomaalaisille nykyistä laajemmin sekä henkilötunnuksen rakenteen muuttaminen poistamalla siitä tieto henkilön sukupuolesta.

Valtuutettu ei ole kattavasti arvioinut esityksen vaikutuksia eri ryhmien näkökulmasta vaan on keskittynyt eräisiin ulkomaalaisia koskeviin seikkoihin. Nyky-yhteiskunnassa palveluiden ja asiointin yhä enenevästi digitalisoituessa on yhdenvertaisuuden käytännön toteutumisen näkökulmasta erittäin tarpeellista, että sähköisen tunnistamisen käyttömahdollisuudet ovat kaikkien saatavilla ja siksi myös henkilötunnusten saamisessa on edistettävä yhdenvertaisuuden toteutumista. Valtuutettu korostaa, että esityksen jatkovalmistelussa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että henkilötunnus voidaan myöntää yhdenvertaisesti eri ulkomaalaisryhmille.

Huomiot mahdollisuuteen saada henkilötunnus jo Suomessa oleskeluun oikeuttavaa lupaa tai rekisteröintiä koskevan hakemuksen perusteella (1. lakiehdotuksen 9 ja 22.2 §)

Valtuutettu kannattaa ehdotetun muutoksen tavoitteita ja pitää monien esityksessä esiin tuotujen ongelmien ratkaisemista välttämättömänä. Henkilötunnuksen puuttumisella voi käytännössä olla merkittäviä vaikutuksia henkilön oikeuksien toteutumiselle, kuten erilaisia haittoja sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumiselle tai vaikkapa pankki- tai postipalveluiden käyttämiselle.

Valtuutettu toteaa, että Suomessa oleskelee hyvin erilaisissa tilanteissa olevia ulkomaalaisia. Esitykseen kirjatun perusteella vaikuttaisi siltä, että sääntelyn kohdistumisesta eri

ulkomaalaisryhmiin on vielä useita kysymyksiä pohdittavana. Valtuutettu pitää erityisen tärkeänä, että henkilötunnuksen antamista ulkomaalaiselle rajoitetaan vain perustellusta syystä huomioiden myös viranomaisten velvollisuus tavoitteellisesti edistää yhdenvertaisuutta yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisesti.

Valtuutettu pitää tärkeänä, että lainmuutoksella varmistetaan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien, kuten turvapaikanhakijoiden, mahdollisuudet tarvittaessa saada henkilötunnus. Valtuutettu huomauttaa, että esityksessä esitetyt arviot turvapaikkaprosessien kestosta ovat optimistisia. Suurella osalla turvapaikkaprosessissa parhaillaan olevista hakijoista käsittely on kestänyt jo useita vuosia. Valtuutetun tiedossa on myös tapauksia, joissa hakija odottaa edelleen ensimmäistä lainvoimaista päätöstään, yli 6 vuotta hakemuksen jättämisen jälkeen. Palveluiden käyttämiselle sekä niiden järjestämiselle aiheutuvien haittojen lisäksi turvapaikanhakijat eivät nykyisellään esimerkiksi itse pysty tullaamaan kotimaastaan tulevia postilähetyksiä, jotka saattavat sisältää turvapaikka-asiankin kannalta merkittäviä asiakirjoja, kuten todisteita ja henkilöasiakirjoja.

Ehdotetun 22.2 §:n mukaan turvapaikanhakijan tiedot talletetaan väestötietojärjestelmään vasta sitten, kun varmistuu, että hakemus tutkitaan ”aineellisesti” Maahanmuuttovirastossa. Esityksen mukaan säännöksellä pyritään vähentämään luotettavuudeltaan varmistamattomien tietojen tallettamista tilanteissa, joissa turvapaikkahakemus ”ei voi johtaa haluttuun lopputulokseen”. Valtuutetun käsityksen mukaan henkilötunnuksen antamisen sitominen Maahanmuuttoviraston päätökseen hakemuksen ”siirtämisestä aineelliseen tutkintaan” on ongelmallista. Hakijalle tieto tästä ratkaisusta tulee vasta siinä vaiheessa, kun hän saa tiedoksi lopullisen päätöksen asiassaan. Turvapaikkahakemuksessa esitettyjen perusteiden perusteella ei myöskään voida esimerkiksi arvioida sitä, kuinka kauan hakija lopulta tulee oleskelemaan Suomessa.

Valtuutettu katsoo, että sen sijaan, että henkilötunnuksen antamista rajoitettaisiin esimerkiksi ulkomaalaisen oleskelustatuksen perusteella, tulisi henkilö voida kirjata väestötietojärjestelmään aina, kun se on henkilön oikeuksien ja velvollisuuksien näkökulmasta tarpeellista tulkiten tätä tarvetta perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti ja yhdenvertaisuuden edistämismotivien mukaisesti.

Huomiot mahdollisuudesta tallettaa ulkomaalaisen henkilön tiedot väestötietojärjestelmään ulkoisen palveluntarjoajan oleskelulupa-asiassa tekemän henkilöllisyydestä varmistumisen perusteella (1. lakiehdotuksen 22.3 §)

-

Etärekisteröintimenettelyä koskevat huomiot (1. lakiehdotuksen 9 a–9 d ja 34 a §)

-

Sukupuolineutraalia henkilötunnusta koskevat huomiot

Valtuutettu pitää sukupuolineutraalia henkilötunnusta erittäin tarpeellisena muutoksena perus- ja ihmisoikeuksien sekä tasa-arvon toteutumisen näkökulmista.

Uutta yksilöintitunnusta koskevat huomiot

-

Muut hallituksen esitystä ja alustavaa asetuseronnosta koskevat huomiot

-

Kysymys vain ministeriöille: Seuraako esitykseen sisältyvistä muutosehdotuksista muutostarpeita hallinnonalanne lainsäädäntöön? Jos kyllä, mihin lakeihin muutoksia on tarpeen tehdä ja onko muutokset tarpeen sisällyttää esitykseen liitelakeina?

-

Informaatio-ohjauksen suunnitelma

Ovatko toimenpidesuositukset oikean suuntaisia? Mitä pidätte erityisen hyvänä tai mitä pidätte tarpeettomana?

-

Millä muilla toimenpiteillä henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä sähköisessä asiointissa, käyntiasioinnissa ja puhelinasiointissa?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tai ohjeistuksia tunnistatte eri toimialoilla tai palveluissa, jotta henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tunnistatte, että tunnistustapahtuma olisi tarpeeksi luotettava palvelutapahtumaan nähden ja näettekö tarvetta velvoittaa laajemmin vahvan sähköisen tunnistamisen käyttöön (millä toimialoilla, missä palveluissa)?

-

Henkilötunnuksen vaihtamiskynnyksen madaltamista koskeva arviomuistio

Kommentit muistioon

-

Rundgren Joonas
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto